

nu pismohranu te da uspostavi podoban i standardiziran nadzor nad oblikovanjem, čuvanjem i uporabom arhivskih zapisa.

Zadaća suvremenih "records managera" prerasta u zadaću suvremenih arhivista. Životni ciklus arhivskog zapisa je jedinstveni proces, *continuum*, i to je općeprihvaćena teza koja nužno treba suvremeni odnos spisovoditelja i arhivista. To znači da se arhivistika tijesno povezuje sa spisovodstvom, jer arhivistička služba ima svoj temelj i početak kod samog stvaratelja.

Marina Selnik

Vjekoslav Majcen, *Obrazovni film: pregled povijesti hrvatskog obrazovnog filma*, Hrvatski državni arhiv, Hrvatska kinoteka, Zagreb 2001.

Tekst knjige je djelomice prerađena doktorska disertacija autora, obranjena na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

U predgovoru autor između ostalog ističe da obrazovnom filmu koji se javlja već u rano doba razvoja kinematografije pripada iznimno mjesto, jer je to bio prvi medij uspješno korišten u velikim akcijama masovnog obrazovanja širokih slojeva pučanstva koji je uvelike utjecao na kulturne, prosvjetne, zdravstvene, socijalne i gospodarske promjene prve polovice 20. stoljeća.

U hrvatskoj kinematografiji koja se organizirano javlja 1917. godine osnivanjem prve "tvornice filmova" Croatia, obrazovni film čini jednu od stalnih sastavnica koja se snažno razvija od 1927. godine, kada je Škola narodnog zdravlja "Andrija Štampar" započela sa svojom filmskom djelatnošću prvi put koristeći film u obrazovnim akcijama širih razmjera, u cilju otklanjanja posljedica Prvog svjetskog rata i uvođenja promjena u socijalni i gospodarski život. Ovakva je filmska djelatnost intenzivno nastavljena i nakon Drugog svjetskog rata sve do 1960-ih godina proizvodnjom obrazovnih filmova u "Nastavnom filmu" i "Zora filmu" i produžena u "Filmoteci 16", proizvodnjom specifičnog oblika obrazovnog filma pod nazivom element film.

Razvoj tehnologije i audiovizualnih medija temeljenih na digitalnoj tehnologiji, smatra autor, ukazuje da je vrijeme klasičnog obrazovnog filma prošlo te da njegovo naslijeđe postaje dijelom kulturne baštine, povijesnim dokumentom koji svoj novi život dobiva kao vizualna potvrda određenog vremena u kojem je nastao i pridonosio prenošenju znanja i stvaranju filmske kulture.

Tijekom istraživanja, uz dopunsku literaturu, ponajviše je korišten filmski fond Hrvatske kinoteke pri Hrvatskom državnom arhivu, te arhivski fondovi u Hrvatskom državnom arhivu, Državnom arhivu u Zagrebu, Državnom arhivu i Naučnoj biblioteci u Zadru te Hrvatskom školskom muzeju.

Knjiga pored kazala, uvoda, devetnaest poglavlja u kojima se razlaže problematika obrazovnog filma, obavijesti o izvorima i literaturi, sadrži i filmografiju s čak 1265 naslova, sažetak na engleskom jeziku, kazalo imena te kazalo naslova filmova.

Nakon uvodnog dijela koji donosi podatke o pronalascima iz područja pokretnih slika, što su prethodile pojavi filma krajem 19. stoljeća i odjecima tog događaja u svijetu i u nas, poglavlje *Film u obrazovanju i znanosti* govori o prvim teorijskim razmatranjima obrazovne vrijednosti i uloge filma u znanstvenim istraživanjima (ponajprije u medicini, etnologiji, antropologiji, biologiji) prvih desetljeća 20. stoljeća. Pored spomenutog, tu su i podaci o znanstvenopopularnom filmu koji se razvijao uz područje znanosti, filmu sa socijalnom tematikom te utjecaju ideoloških i političkih previranja na kinematografiju u razdoblju između dva svjetska rata.

Sljedeće poglavlje, *Različita određenja pojma obrazovni film i njegova klasifikacija*, razlaže višeznačnost pojmova odgojni i obrazovni film te govori o pedagoškim i edukativnim značajkama i vrstama obrazovnih filmova, uporabi filma u nastavi, standardizaciji i tehnološkim promjenama u proizvodnji i korištenju obrazovnih filmova.

O obrazovnoj vrijednosti filmskih prizora u prvim filmskim projekcijama, izdvajaju vrste filmova koji su afirmirali katoličke vrijednosti, dramaturgiju pasijskih igara, širenju pučke kulture, osnivanju znanstvenih društava za širenje obrazovanja i njihovoj filmskoj djelatnosti, govori poglavlje *Promicanje proizvodnje i prikazivanja odgojnog i poučnog filma*.

Počeci primjene odgojnog filma u Hrvatskoj donose prvi pisani trag vezan za film u Hrvatskoj (u *Pozoru*, br. 15, od 20. siječnja 1879), informacije o izložbama "staklenih fotografija" i "geografskih panorama", odnosno osvijetljenih fotografija koje gledanjem kroz povećala pružaju privid trodimenzionalnosti, o prvom konstruktoru panorame odnosno "svjetozora" u Hrvatskoj, učitelju Josipu Biničkom, panoramskim projekcijama i izložbama staklenih slika u hrvatskim gradovima, prvim filmskim predstavama za školsku djecu i odjecima tih događaja u tisku. Pored spomenutog, tu se nalaze i podaci o osnivanju znanstvenog kazališta "Uranija" 1900. godine u okviru Društva umjetnosti u Zagrebu, osnivanju Pučkog sveučilišta (1907), s ciljem da suvremena znanost i umjetnost dopre do što šireg kruga građana te djelovanju i programu dječjeg kinematografa u Zagrebu (pod nazivom "Uranija – kino za mladež") u razdoblju od 1918. do 1923.

Poglavlje *Film u hrvatskoj pedagoškoj teoriji i praksi* razmatra stanje hrvatskog školstva do 1918. godine, opterećeno vrlo teškim materijalnim stanjem i neopremljenošću najjednostavnijim nastavnim sredstvima i didaktičkim materijalom, pa tako i tehničkim pomagalima potrebnim za filmske projekcije. Također, tu se nalaze i dijelovi tekstova iz pedagoškog tiska (časopisi "Zvono", "Napredak"), u koji-

ma se analizira pojava filma kao novog medija i njegova uloga u odgojno-obrazovnom procesu te prva sustavnija razmišljanja o odgojnom i obrazovnom djelovanju filma u domaćim pedagoškim krugovima.

Snaženje međunarodne aktivnosti u poticanju proizvodnje i korištenja obrazovnih filmova i odnos Društva naroda prema tim akcijama, održavanje konferencija za poučni film i djelovanje Europske komore za poučni film, informiranje hrvatske javnosti o spomenutom djelovanju, korištenje obrazovnog filma u školama europskih zemalja i SAD-a i prva znanstvena istraživanja njegove recepcije, psihološkog i pedagoškog djelovanja i utjecaja na gledateljstvo, teme su poglavlja *Međunarodne akcije poticanja razvoja obrazovnog filma poslije Prvog svjetskog rata*.

Sljedeće poglavlje *Film u hrvatskim školama poslije Prvog svjetskog rata*, donosi podatke o snimanju prvih obrazovnih filmova u Hrvatskoj, kratkotrajnom povezivanju "Jugoslavije filma d.d." i Etnografskog muzeja u Zagrebu poradi korištenja filma za snimanje prizora iz narodnog života, uvođenju filma u nastavu i inicijativama za otvaranje prvog dječjeg kinematografa, opremanju škola projekcijskim aparatima, specijaliziranoj posudionici filmova 9,5 mm formata "Kinofot" u Zagrebu, te pedagoške rasprave o ulozi filma u nastavi i prvim metodičkim uputama za njegovo korištenje u tu svrhu.

Poglavlje *Film kao sredstvo u borbi protiv zaostalosti i socijalnih bolesti*, razmatrajući teške posljedice Prvog svjetskog rata koje su se ogledale u socijalnoj i gospodarskoj zaostalosti velikog dijela stanovništva, govori o pokretu socijalne medicine u Europi i Hrvatskoj, organiziranom provođenju masovnog zdravstvenog prosvjećivanja i ulozi znanstveno-edukativnog filma u tom procesu, pedagoškim i sociološkim savjetovanjima o obrazovnom filmu i osnutku "radionice za poučne filmove" u okviru Instituta za socijalnu medicinu u Zagrebu.

Podaci o osnutku Škole narodnog zdravlja "Andrija Štampar", filmskoj proizvodnji u Hrvatskoj uopće te u Školi narodnog zdravlja, nalaze se u poglavlju *Početak sustavne proizvodnje obrazovnih filmova u Hrvatskoj*.

Na spomenuto se nadovezuju i sljedeća poglavlja *Struktura informacija filmova Škole narodnog zdravlja*, *Dramaturški oblici i filmski jezik filmova Škole narodnog zdravlja* i *Kulturološke i socijalne osnove filmova Škole narodnog zdravlja*, u kojima se detaljnije opisuje djelatnost spomenute ustanove vezana za obrazovni film te sadržaji, tehnike snimanja i značajke tih filmova.

Poglavlje *Širenje proizvodnje i distribucije obrazovnog filma* upoznaje čitatelja sa stanjem u hrvatskoj kinematografiji 30-ih godina 20. stoljeća i osnutkom poduzeća za nacionalno-edukativni film "Zora" (1935), prvog filmskog poduzeća koje je svoj program temeljilo na sustavnoj proizvodnji i prikazivanju znanstveno-popularnog i obrazovnog filma te o njegovim proizvodnim planovima.

Autor u poglavlju *Znanstveni film u hrvatskoj kinematografiji* obavješćuje o uporabi dokumentarnog filma u medicinske svrhe (najčešće prikazivanje pojedinih bolesti i operativnih zahvata) te o snimanju i strukturi etnografskih filmova, kao dokumenata koji prikazuju dijelove tradicijske kulture u nestajanju.

Obrazovni film u razdoblju od 1941. do 1945. godine, koji je za vrijeme NDH dobio posebno mjesto kao snažno odgojno, prosvjetno, ideološko i promidžbeno sredstvo, položaj hrvatske kinematografije nakon Drugog svjetskog rata, uloga filma u narodnom prosvjećivanju i proizvodnja uskog (16 mm) filma, odnosno presnimavanje recentne filmske proizvodnje na 16 mm filmsku vrpču, teme su poglavlja *Film u ideološkim okvirima*.

Osvrt na djelatnost poduzeća "Nastavni film" u razdoblju od 1947. do 1950. godine, snimanje prvih hrvatskih nastavnih filmova, imena autora i stručnih suradnika, najčešće teme i zadatke obrazovnih filmova, opremljenost škola za projekciju istih te putujuće kinematografe, autor donosi u poglavlju pod nazivom *Posebna proizvodnja nastavnog filma*.

Poglavlje *Film u pedagoškoj teoriji polovicom stoljeća* govori o suvremenoj hrvatskoj pedagoškoj teoriji u kojoj film, kao niti na području didaktike, još uvijek nije zauzimao značajnije mjesto, znatnijim promjenama u prihvaćanju filma kao obrazovnog sredstva na poticaj Savjeta za prosvjetu, nauku i kulturu NRH poslije 1952. godine, tematskim savjetovanjima o primjeni filma u nastavi te o filmskoj kulturi u školi.

Informacije o djelovanju "Zora filma" u razdoblju od 1952. do 1964. godine, širenju interesa s područja obrazovnog, nastavnog filma prema drugim filmskim oblicima (animirani, igrani i reklamni film), znanstveno-popularnom i filmu u umjetnosti, donosi poglavlje *Afirmacija obrazovnog i dječjeg filma*, dok se u posljednjem poglavlju – *Novi oblici audiovizualnih medija u obrazovanju*, autor bavi uporabom i značenjem element filma, televizije i videa u obrazovanju te povezivanjem audiovizualnih medija s računalskom, odnosno digitalnom tehnologijom i njihovom uporabom u spomenutu svrhu.

Na kraju bih želio istaknuti da knjiga pruža kvalitetan uvid u problematiku obrazovnog filma i omogućava brz i jednostavan pristup brojnim informacijama koje stručnjaku mogu poslužiti kao smjerokaz u vlastitu istraživanju, a pred "običnim" čitateljem stvoriti cjelovitu sliku nastanka i razvoja obrazovnog filma u okvirima hrvatske kinematografije.

Mario Stipančević